

Національна академія правових наук України
Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ВЕЛИКА УКРАЇНСЬКА ЮРИДИЧНА ЕНЦИКЛОПЕДІЯ

У двадцяти томах

Том 12

СІМЕЙНЕ ПРАВО

Харків
«Право»
2021

УДК 340(477)(031)
В27

Редакційна колегія 12-го тому:

В. І. Борисова (голова),
Л. В. Красицька (заступник голови)
Ю. Є. Ходико (відповідальний секретар)
Н. С. Кузнєцова, О. В. Кохановська, В. А. Ватрас,
В. І. Труба, О. А. Явор

В27 Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. — Харків : Право, 2016— .
ISBN 978-966-937-048-8

Т. 12 : Сімейне право / редкол.: В. І. Борисова (голова) та ін. ; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. — 2021. — 480 с. : іл.

ISBN 978-966-998-187-5

Видання є систематизованим зведенням знань про поняття, категорії, норми сімейного права, основні міжнародні правові акти у сфері сімейного права. Розглядаються теоретичні і практичні проблеми науки та практики застосування сімейного законодавства України.

Розраховано як на науковців, викладачів, студентів закладів вищої освіти, так і на суддів, адвокатів, прокурорів, інших фахівців у галузі права, а також на всіх тих, кого цікавить сімейне право.

УДК 340(477)(031)

ISBN 978-966-998-187-5 (т. 12)
ISBN 978-966-937-048-8

© Національна академія правових наук України, 2021
© Інститут держави і права імені В. М. Корецького
НАН України, 2021
© Національний юридичний університет імені Яро-
слава Мудрого, 2021
© Видавництво «Право», 2021

РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ ОРГАНОМ ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ АКТИВ ЦИВІЛЬНОГО СТАНУ (Р. ш. ОДРАЦС) – припинення шлюбу за спільною заявою подружжя або заявою одного з подружжя, за підставами, передбаченими СК України, зареєстроване в ОДРАЦСі.

Особливості Р. ш. ОДРАЦСом: а) розірвання шлюбу здійснюється у адмін. порядку. ОДРАЦС за наявності підстав, зазначених у законі, лише реєструє розірвання шлюбу без виявлення причини та мотиву розлучення. Реєстрація розірвання шлюбу здійснюється шляхом складання актового запису та внесенням відомостей до Держ. реєстру активів цив. стану громадян; б) у СК України передбачений вичерпний перелік підстав розірвання шлюбу ОДРАЦСом. Кожна підстава повинна бути підтверджена відповідним документом, який подружжя надає ОДРАЦСу; в) розірвання шлюбу здійснюється незалежно від наявності майнового або ін. спору між подружжям. Такий спір подружжя може в майбутньому вирішити у суді; г) розірвання шлюбу відбувається за взаємною згодою подружжя або за ініціативою одного з подружжя у випадках, коли волю другого з подружжя неможливо виявити за об'єктивними підставами (він визнаний безвісно відсутнім або недієздатним); д) розірвання шлюбу здійснюється шляхом складання актового запису про розірвання шлюбу після впливу одного місяця від дня подання такої заяви, якщо вона не була відкликана; е) шлюб припиняється у день реєстрації розірвання шлюбу; є) розірвання шлюбу засвідчується Свідомством

про розірвання шлюбу.

Р. ш. ОДРАЦСом здійснюється: 1) за заявою подружжя, яке не має дітей (ст. 106 СК України); 2) за заявою одного з подружжя, якщо другий з подружжя визнаний безвісно відсутнім або недієздатним (ст. 107 СК України).

Р. ш. ОДРАЦСом за заявою подружжя, яке не має дітей, здійснюється за такими підставами: 1) подружжя не має спільних дітей. Відповідно до ч. 1 ст. 6 СК України прав. статус дитини має особа до досягнення нею повноліття. Наявність доньки або сина, які досягли повноліття, не є перешкодою для Р. ш. ОДРАЦСом. Спільною дитиною подружжя вважається дитина, походження якої від подружжя засвідчене Свідомством про народження, в якому подружжя вказані як мати та батько; усиновлена подружжям дитина; дитина, стосовно якої подружжя (або один з подружжя) був позбавлений батьківських прав, якщо дитина не усиновлена ін. особами. До спільних дітей подружжя не належать: дитина, яка походить тільки від одного з подружжя (пасинок, падчерка); дитина, яка знаходиться у подружжя під опікою (піклуванням) або за ін. формами влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; 2) взаємна згода подружжя на розірвання шлюбу. Подружжя, яке не має дітей, має право подати до ОДРАЦСу заяву про розірвання шлюбу. Спільне подання заяви є доказом наявності взаємної згоди подружжя на розірвання шлюбу.

Документи, які необхідні для Р. ш. ОДРАЦСом за заявою подружжя, яке не має дітей: а) спільна заява про розірвання шлюбу. Заява оформлюється на

спеціальному бланку, в ній повинно бути зазначено про відсутність у них спільних дітей. Заява подається особисто за місцем проживання подружжя або одного з них. Якщо один із подружжя через поважну причину (у зв'язку з тяжкою хворобою, тривалим відрядженням, проживанням у віддаленій місцевості) не може особисто подати заяву про розірвання шлюбу до ОДРАЦСу, таку заяву, нотаріально засвідчену або прирівняну до неї, від його імені може подати другий із подружжя. В такому випадку додатково повинен бути доданий документ, який підтверджує поважність причини, за якої один з подружжя не може особисто подати заяву про розірвання шлюбу (довідка з лікарні щодо тяжкої хвороби; довідка з місця роботи щодо тривалого відрядження; довідка з міста проживання); б) паспорти подружжя; в) свідоцтво про шлюб; г) квитанція про сплату держ. мита.

Держ. реєстрація розірвання шлюбу провадиться за місцем проживання подружжя або одного з них. ОДРАЦС не вправі відмовити в держ. реєстрації розірвання шлюбу, якщо один із подружжя звернувся із заявою про держ. реєстрацію розірвання шлюбу до ОДРАЦСу не за своїм місцем проживання, а за місцем проживання другого з подружжя. При прийнятті заяви про розірвання шлюбу подружжю роз'яснюються порядок і умови держ. реєстрації розірвання шлюбу, а також момент його припинення. Держ. реєстрація розірвання шлюбу провадиться після закінчення одного місяця від дня подання спільної заяви. Цей строк не може бути скорочений за жодних підстав. Якщо подружжя

через поважну причину не може з'явитися до ОДРАЦСу для розірвання шлюбу в установленний для них день, строк такої реєстрації на письмове прохання подружжя може бути перенесений на ін. день. Строк перенесення держ. реєстрації розірвання шлюбу не може перевищувати одного року з дня подання заяви. Подання заяви про розірвання шлюбу не є підставою для виникнення обов'язку розірвати шлюб. Кожен з подружжя має право відмовитися від розірвання шлюбу в ОДРАЦСі. Відмова від розірвання шлюбу може виражатися у двох формах: а) активній, коли подружжя або один з них відкликають заяву про розірвання шлюбу. Для цього необхідно звернутися до ОДРАЦСу з відповідною заявою; б) пасивній, коли подружжя не з'явилося для проведення держ. реєстрації розірвання шлюбу і не повідомило про причину неявки протягом 3-х місяців з дня подання заяви, у такому випадку заява про розірвання шлюбу втрачає чинність.

Держ. реєстрація розірвання шлюбу здійснюється в присутності обох з подружжя. Особиста присутність подружжя при розірванні шлюбу також свідчить про їх взаємну згоду на це. Якщо один із подружжя через поважну причину не може з'явитися для держ. реєстрації розірвання шлюбу, він може під час подачі заяви про розірвання шлюбу або впродовж місяця письмово повідомити ОДРАЦС про згоду реєстрації розірвання шлюбу за його відсутності та зазначити місцезнаходження ОДРАЦСу, до якого слід надіслати свідоцтво про розірвання шлюбу. У разі надсилання письмового повідомлення підпис на ньому того з подружжя, який

не може з'явитися, повинен бути нотаріально засвідченим. У цьому випадку при держ. реєстрації розірвання шлюбу в актовому записі вказуються всі дані щодо другого з подружжя відповідно до поданої заяви про розірвання шлюбу. Якщо при держ. реєстрації розірвання шлюбу буде відсутній той з подружжя, який змінив своє прізвище у зв'язку з держ. реєстрацією шлюбу, він повинен зазначити у заяві про розірвання шлюбу про бажання надалі іменуватись цим прізвищем або відновити своє дошлюбне прізвище (пп. 16–17 гл. 3 розд. III Правил державної реєстрації актів цивільного стану в Україні, затв. наказом МЮ України від 18 жовт. 2000 № 52/5 (у ред. наказу МЮ України від 24 груд. 2010 № 3307/5)).

Р. ш. ОДРАЦСом за заявою подружжя, яке не має дітей, за заявою заінтересованої особи може бути визнано судом фіктивним (ст. 108 СК України). Підставами для визнання розірвання шлюбу фіктивними є: 1) жінка та чоловік продовжують проживати однією сім'єю; 2) жінка та чоловік не мали наміру припинити шлюбні відносини. На підставі рішення суду актовий запис про розірвання шлюбу та Свідоцтво про розірвання шлюбу анулюються ОДРАЦСом (див. *Визнання розірвання шлюбу фіктивним*). Аналіз суд. практики показує, що причинами фіктивного розірвання шлюбу є необхідність оформлення субсидії, документів для поїздки за кордон, отримання житла та ін. Непоодинокі випадки звернення одного з подружжя до суду з позовом про визнання розірвання шлюбу фіктивним після смерті другого з подружжя з ме-

тою отримання спадщини. Суди відмовляють у задоволенні позову про визнання розірвання шлюбу фіктивним, якщо розірвання шлюбу було здійснене судом; розірвання шлюбу було здійснене до набрання чинності СК України; позивач не надав доказів того, що подружжя після розірвання шлюбу продовжувало проживати однією сім'єю та не мало наміру припиняти шлюбні відносини.

Р. ш. ОДРАЦСом за заявою одного з подружжя здійснюється за такими підставами: а) другий з подружжя визнаний безвісно відсутнім, що підтверджується рішенням суду, яке набрало законної сили. За заг. правилом, відповідно до ст. 43 ЦК України фіз. особа може бути визнана судом безвісно відсутньою, якщо протягом одного року в місці її постійного проживання немає відомостей про місце її перебування; б) другий з подружжя визнаний недієздатним. Відповідно до ч. 1 ст. 39 ЦК України фіз. особа може бути визнана судом недієздатною, якщо вона внаслідок хронічного, стійкого психічного розладу не здатна усвідомлювати значення своїх дій та (або) керувати ними. Законом України від 1 лип. 2010 виключено п. 3 ч. 1 ст. 107 СК України, в якому передбачалось, що Р. ш. ОДРАЦСом за заявою одного з подружжя також було можливе, якщо другий з подружжя був засуджений за вчинення злочину до позбавлення волі на строк не менш як 3 роки. Згідно з ч. 3 ст. 293 ЦПК України в окремому провадженні розглядаються справи судом за заявою будь-кого з подружжя, якщо один з нього засуджений до позбавлення волі.

Якщо один із подружжя визнаний у встановленому законом порядку безвісно відсутнім чи недієздатним, то держ. реєстрація розірвання шлюбу провадиться за заявою другого з подружжя про розірвання шлюбу (п. 18 гл. 3 розд. III Правил держ. реєстрації актів цив. стану). Документи, які необхідні для Р. ш. ОДРАЦСом за заявою одного з подружжя: а) заява про розірвання шлюбу, яка оформлюється на спеціальному бланку. Заява подається та заповнюється особисто тим з подружжя, хто ініціює розірвання шлюбу за місцем проживання подружжя або одного з них. ОДРАЦС не вправі відмовити в держ. реєстрації розірвання шлюбу, якщо один із подружжя звернувся із заявою про держ. реєстрацію розірвання шлюбу до ОДРАЦСу не за своїм місцем проживання, а за місцем проживання другого з подружжя. У цьому разі місце проживання другого з подружжя підтверджується його паспортом або паспортним документом з відміткою про його проживання чи відповідною довідкою, виданою компетентними органами, про що робиться відмітка в актовому записі про розірвання шлюбу в графі «Для відміток»; б) паспорт; в) свідоцтво про шлюб; в) копія рішення суду (витяг з рішення суду) про визнання другого подружжя безвісно відсутнім чи недієздатним; г) квитанція про сплату держ. мита.

Відповідно до ч. 3 ст. 106 СК України та ч. 2 ст. 107 СК України за наявності підстав, зазначених законом, шлюб розривається незалежно від наявності між подружжям майнового спо-

ру. Майновий спір між подружжям може вирішуватися у суд. порядку. Шлюб припиняється у день реєстрації розірвання шлюбу (див. *Момент припинення шлюбу у разі його розірвання*). Документом, який засвідчує факт розірвання шлюбу ОДРАЦСом, є Свідоцтво про розірвання шлюбу.

О. М. Пономаренко.

РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ СУДОМ – припинення шлюбу на підставі рішення суду за спільною заявою подружжя, яке має дітей, або за позовом одного з подружжя, або за заявою будь-кого з подружжя, якщо один з нього засуджений до позбавлення волі.

Особливості Р. ш. с.: а) шлюб розривається за волею подружжя або одного з них; б) підставою розірвання шлюбу є рішення суду; в) розірвання шлюбу судом повинно бути зареєстроване ОДРАЦСом шляхом внесення відомостей до Держ. реєстру актів цив. стану громадян та проставлення відмітки в актовому запису про шлюб; г) шлюб, розірваний судом, припиняється у день набрання чинності рішенням суду про його розірвання; д) при розгляді справи суд повинен встановити, що після розірвання шлюбу не будуть порушені особисті немайнові та майнові права подружжя та (або) права їхніх дітей.

Розірвання шлюбу за рішенням суду відбувається: а) за спільною заявою подружжя, яке має дітей (ст. 109 СК України); б) за позовом одного з подружжя (ч. 1 ст. 110 СК України); в) за заявою будь-кого з подружжя, якщо один з нього засуджений до позбавлення волі (ч. 3 ст. 293 ЦПК України).

Довідкове видання

ВЕЛИКА УКРАЇНСЬКА ЮРИДИЧНА ЕНЦИКЛОПЕДІЯ

У двадцяти томах

Том 12

СІМЕЙНЕ ПРАВО

12-й том уміщує 251 статті, 3 ілюстрації

Редактори: *О. М. Нещеретна, С. А. Пашинська*

Коректори: *М. М. Поточняк, Т. М. Тростінська*

Технічні редактори: *А. Т. Гринченко, О. А. Федосєєва*

Підписано до друку з оригінал-макета 30.04.2021
Формат 70×100/16. Папір офсетний. Гарнітура Times.
Ум. друк. арк. 38,7. Обл.-вид. арк. 34,4. Тираж 500 прим.
Вид. № 2733.

Видавництво «Право»

Національної академії правових наук України
та Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
вул. Чернишевська, 80а, Харків, 61002, Україна

Тел./факс (057) 716-45-53

Сайт: <https://pravo-izdat.com.ua>

E-mail для авторів: verstka@pravo-izdat.com.ua

E-mail для замовлень: sales@pravo-izdat.com.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції – серія ДК № 4219 від 01.12.2011

Виготовлено у друкарні ТОВ «ПРОМАРТ»

Тел. (057) 717-28-80